

NA HAJIR I NA DOBRO, APSOLUTNO

(Ibrahim Hadžić: *Maternji jezik*, JU Ratkovićeve večeri poezije, Bijelo Polje, 2017 i *Prodavac magle*, drugo dopunjeno izdanje, NNK Internacional, Beograd, 2017)

Posle holocena, posle umetnosti u doba kulture, usred antropocena, jedan pesnik krije se iza svoje stare majke (Majka Zada). I to priznaje. Pustio ju je da umesto njega govori, priča priče, strukturira. Ona pozajmljuje glas i drugim ženama, snahi, komšinici, deci, muškarcima, komšijama, lovcu...

Imaginarni Drugi, egzotični Drugi izriče identitete, kodove, kroz govor, govor zajednice, jezičke zajednice koja iščezava jer se preobražava, a preobražava se jer se udaljava od opstanaka i pamćenja, jer ne može više da se kondenzuje na isti način – promenio se kondenzator...

Ibrahim Hadžić autor je i *Rječnika rožajskog govora* s pet hiljada leksema. *Maternji jezik* je dragulj u kruni rožajske građe koja se pojavljuje kao kulturološko, lingvističko, antropološko, estetsko, polifono jezičko umetničko delo.

Ako uzmemo zdravo za gotovo da je izraz slika sadržaja, ovom zbirkom izražava se slika jednog začaranog, živopisnog, materijalnog, srodstveničkog, jezičkog, geografskog, večnozimskog toposa... Rekontekstualizovanog, prevučenog kroz naslage pesničkog iskustva koje se udaljava i približava svojoj građi, jezičkom subjektu s iverice margine, izvan polja moći, daleko od centra samopodrazumevajućeg. Interpretirajući jezik, uprkos normi, uprkos manjinskom, kroz poduhvat fiksiranja sveukupnosti života jedne neuhvatljive jezičke teritorije, spajajući različite sisteme i strukture...

U prvom ciklusu (*Tu smo, đe smo*) predstavljen je imaginarni nikada nepodignuti spomenik prapretku Kuću koji je baš tu, u Rožaje došao („Neka se utre / Neka se sa zemljom poravnja! / Da nas je odvo u Dubrovnik, / Pa da živimo ka ljudi“ – „Spomenik“), koji ga nije ni zaslužio, atmosfera, samoidentifikacija („Mi bismo šćelji da smo oni / A oni nam kažu: E, ne more, vi ste drugo!“ – „Kako nam je“), stanje, situacija, krajolik s životinjama koje ili naslućuju nesreću („plače pred nebom“ – „Pahće“) ili najavljuju neželjene goste („gleda pravo u sobu“ – „Svraka“), pitajući se s tafrom (=lažno predstavljanje) i bez tafre „Kako da doguramo / Do zeljene trave“ kroz snežnu oluju i mraz („Zaljedila se pišaća u tutu. / Smrzlje nam se čarape / Ka rogovu“ – „Rožajska zimska noć“), sve znajući kako je sudbina promenljiva („Mi smo sada malji / A jednog dana ćemo biti veliki, / No jopet kolo sreće se okreće“ – „Ka mravinjak“).

U drugom ciklusu (*Moja deca*) matrijarh, ženski subjekt u tipičnim porodičnim situacijama obraća se snahi, sinu, unučetu, praunučetu, grdeći ih, hvaleći, tepajući im, zapazajući, obuhvatajući ih sve kamerom – ribljim okom u komičnim i emotivnim valerima.

Treća, najobimnija celina *Mi i mi, mi i oni* u 37 pesama obuhvata životne cikluse i životne bilanse zajednice, čudesna zbivanja i neverovatne pojave, vradžbine, samoubistvo, pripremanje hrane, odnos prema vlasti i onostranom, prema sudbini, karaktere, poroke, vrline i

mane, bolovanje, sahranu, praznik, odnos prema životinjama, na mitološkoj, epskoj, aristrofanovskoj matrici, izmešanih struna koje proizvode gnome, zaključke, pomirenost, pomerenost, smeh. U Hadžićevom Makнду vri, i mada su živeli teško, mnogo radili i mnogo gladovali, mnogo se muke nagledali vole život („A mijo je čoveku ovaj pogani dunjaluk, / Mijo“ – „Sudbina“). Smenjuju se filmske slike („Dok jednog jutra ne nađosmo je / Kako visi na džanariku. / Beše po njoj sve popado behar“ – „Sihirovi“), ritam bajalica („Pokisosmo“), satirični, komični, resantimani, uvidi, pohvale („Zauzo je cijelu džadu, / Raširijo se ka jaje po tiganju. / E nije vala / No raširijo se / Ko đubre po lživadi“ – „Pravi se važan“; „Taki se ne rađaju često. / Na takima se zemlja drži. / Ovo drugo sve je fukara“ – „On je dobar“; „Nema više one ljepote, / Sada se svi među sobom rote. // Izašo miris iz cvijeta / I ljezet iz svijeta“ – „Bilo pa prošlo“).

Ciklusi *Naš jezik* i *Dug* sadrže himnu multikulturalnosti, fluidnim identitetima, pohvalu mnoštvima i bogatstvu nastalom od mešanja, pozajmljivanja, pretapanja jezika, kultura, vera, nejedinosti sveta („Mi smo ka ljice i naljiče, / Mi smo ka sljika i priljika: / Kat ti stojiš ispred ogledala, / Vidiš mene. / Isto i ja vidim tebe / Kada se ogljednem, / Mi smo izmiješani / Ka maslo u vareniku“ – „I ti Crnogorci“) i ljubavnu pesmu govoru „Naš govor“ („Mi nekako utopljavamo riječi / Da nijesu golje. / Zaogrćemo hi ka kompire u brazdu, / Svud turamo h, / A tek lj, / Šta da ti pričam, to najvoljimo.“)

Majka maternjeg jezika je genijalna („Bogomi ja sam misljila da je kompljuter ka šivaća mašina, pa moreš da šiješ i da pričaš“), i od smrti je pobegla, popela se na planinu Hajlu.

Odgovorila je ne trepnuvši na gogenovsko/tahićansko/rožajsko: *Odakle dolazimo, Ko smo, Kuda idemo.*

* * *

Čuang Ceov san o leptiru, Platonovi budni filozofi naspram svih ostalih koji žive u snu, Kalderonova alegorija da život je san, Šopenhauerovo da san je kratkotrajno ludilo, Frojdovo, Jungovo, Fromovo, Sondiјеvo tumačenje snova, delić su dugog lanca onih koji od pre/mitoloških, sumerskih, antičkih vremena slažu cigle (knjige)... hvataju snove.

Kao fenomen iz područja individualno, kolektivno i familijarno nesvesnog, san je i književni fenomen, bilo kao deo književnog dela, to jest kao tekst u tekstu (literarni snovi kod Poa, Gončarova, Dostojevskog, Tolstoja, Andrića, Borhesa, Pavića etc.) bilo kao izvor književnog stvaralaštva (Kolridž, Meri Šeli, R. L. Stivenso).

U našoj književnosti malo je knjiga koje bi u potpunosti bile posvećene snovima samih umetnika, autosnevačkih: takav je *Noćnik* Vladana Radovanovića, *Snevnik* Ljubomira Simovića, *Svileni most* vajarke Mire Jurišić, ili pojedinačni, arhetipski snovi Desanke Maksimović o crnom psu i Marije Šimoković o zlatnim jabukama (izvor pesme „Azurni kovčeg“).

U predgovoru *Prodavca magle* autor je izneo svoj stav o kraljevskom putu u nesvesno: „...s radošću uranjam u svoju podsvest koja je raznovrsnija i bogatija od moje stvarnosti i svesti“; ono što bi za njega bila poezija sna, to „noćno crno zlato“ skupljeno je i povezano u književnu tvorevinu bez vidljivih intervencija u tkivo prepričanog/samozabeleženog sna. Ovi zapisi čistih snova su književni jer njih je sanjao – pesnik. On pristupa svojim snovima bez psihološke cenzure, čista srca, neposredno, prirodno, jer za čoveka od integriteta i ono što je skriveno nije mračna tajna.

Ono što prodavac magle ovde prodaje čitaocima u ni iz čega stvorenoj magli nije mutna magla već prefinjeni humor i elegična elegancija jednog samo-malo pomećenog prostora, vremena, ljudi, biljaka, gljiva, životinja. Ma kako opasne bile situacije u kojima se snevač našao (bombardovanje Splita, pištolj u džepu pidžame, avioni-tepsije koji bombarduju zavičaj i uništavaju knjige...) u njima nema ničeg dramatično oniričkog. Čak i snovi koji liče na košmare imaju glazuru neke dečje radosti.

Ovu knjigu možemo čitati i kao memoare iz paralelnog konzistentnog univerzuma u kome važno mesto zauzima tema književnog ambijenta i književnog života, pesnička situacija. U jednom iščašenom rakursu, u presloženom svetu srećemo pisce, pesnike, književne figure (ima ih preko 150; i Anuk Eme čija je uloga da za državu rađa decu) u kamufliranom ali prepoznatljivom istorijskom trenutku (Tito i Jovanka na večernjem poselu u Rožajama). U radu snova srećemo se često s pesnicima u opasnosti, koji stradaju (dave se) ili se spavaju (isplivavši kao plovak), sam autor često je onaj koji na književno veče ili nešto nalik tome zaboravi da ponese svoje pesme, ili je pak nepripremljen za „scenu“ (pevanje, izlaganje, igranje kazačoka).

Srećemo se i s njegovim mrtvim prijateljima (Milišić, Stanisavljević, Karaulac, Kiš), s njegovim saputnicima i prijateljima, rođacima i književnim i umetničkim rođacima (Čudić, Đorđević, Stefanović, Ćosić, David, Tikveša, Dragulj, Miočinović, Donić). Baš kako naša svest obrađuje dostupan joj materijal tako i topos sna nudi rekonstruisan društveni prostor: mnogi od nas žude za drugačijim, ne nužno „lepšim“ ali bogatijim, raznovrsnijim, istinitijim književnim životom, s više nadzemnih aktera i akterki.

I kada sovjetski kosmonauti kažu Hadžiću koji gleda Zemlju, ravnu ploču, „naši uspesi su isplanirani i lažni“, a otac njegov kao u zen priči eksplicira o sličnosti dve religije „Probiješ li ljusku i uđeš unutra, hrišćanin si. Izađeš li iz jajeta, musliman si. Ove dvije religije dijeli samo opna“... on mirno nastavlja da mota ručicu filmske kamere, da posmatra čudesa, traži reči (indignacija), vidi gejblovske brkove na sekretarici... (A tražio ga je neki pesnik-nesretnik.)

Pored naslova medaljona-snova, stav imaju i fusnote. Gotovo svako ime koje se javlja u tekstu pa potom u Dođe mi u san, predstavljeno je u fusnoti i s: moj prijatelj, moj poznanik...

Po knjizi su posejani i fotokopirani snimci urađeni nepoznatom tehnikom beleženja snova.

Ovde nema poruka božanskih ili mitskih sila, kamenih predviđanja, već svedočenja iz/iza ogledala dnevnog života; hronika tog drugog života počinje od prvog sna iz 1972, do poslednjeg u knjizi, dvesta četvrtog, iz 2017. godine, čoveka koji ima kilometre i kilometre letenja iza sebe.